

SAVOD O'RGATISH JARAYONIDA TAYYORLOV GURUHIDAGI BOLALARDA IMLOVIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH

Нусанбаева Акмарал Калдибаевна

Низомий номидаги ТДПУ н.ф.н профессор в/б

Annotatsiya: Usbu maqolada tayyorlov guruhlari o'quvchilarining savod o'rgatish darslarida imloviy savodxonlikni o'rgatish usullari, mazkur darslarni yoshi, saviyasi va bilimni qabul qila olish qobiliyatlarini hisobga olgan holda tashkil qilish, o'qitish printsiplari va metodlariga qat'iy amal qilish ta'kidlab o'tilgan. Imloviy savodxonlik o'quvchilarning nutqini o'stirishi, yan-qi so'zlar hisobiga lug'atini boyitishi, so'zlarni turli grammatik formalarda qo'llashi, ularning talaffuzi ustida ishlash bilan bir vaqtda shakllantirilishi va uning bola tafakkuriga ta'sir ko'rsatishi kabi xususiyatlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: savod o'rgatish, imlo, ona tili, so'z, mashq, ta'lim, tarbiya, tizim, muammo, faol, umumlashtirish, mustahkamlash, noan'anaviy, interfaol, innovatsion, orfografiya, fonetika, uslub

Аннотация: В данной статье рассмотрена методика обучения орфографической грамоте на занятиях по обучению грамоте учащихся подготовительных групп, организация этих занятий с учетом возраста, уровня и способности к получению знаний, с упором на строгое соблюдение пройденных принципов и методов обучения. Орфографическая грамотность развивает речь учащихся, обогащает их словарный запас новыми словами, употребляет слова в разных грамматических формах, формируется одновременно с работой над их произношением, влияет на мышление ребенка.

Ключевые слова: грамотность, орфография, родной язык, слово, упражнение, образование, образование, системный, проблемный, активный, обобщение, закрепление, нетрадиционный, интерактивный, инновационный, орфография, фонетика, стиль

Abstract: In this article, the methods of teaching spelling literacy in the literacy classes of the pupils of the preparatory groups, the organization of these classes taking into account the age, level and ability to receive knowledge, emphasizing the strict adherence to teaching principles and methods passed. Spelling literacy develops students' speech, enriches their vocabulary with new words, uses words in different grammatical forms, is formed simultaneously with working on their pronunciation, and affects the child's thinking. such features are shown

Key words: literacy, spelling, native language, word, exercise, education, education, system, problem, active, generalization, reinforcement, unconventional, interactive, innovative, orthography, phonetics, style.

Savod darslari o'quvchini tovush-harf bilan tanishtirib, uni o'qishga o'rgatish bilan birga savodxonlikka ham zamin tayyorlashi zarur. Orfografik bilimlar o'quvchilarning nutqini o'stirish, yan-qi so'zlar hisobiga lug'atini boyitish, so'zlarni turli grammatik formalarda qo'llash, ularning talaffuzi ustida ishlash bilan bir vaqtda shakllantiriladi. Orfografiyani o'rgatishda og'zaki nutqqa tayanib ish ko'riladi. Chunki o'quvchilar eshitgan, o'qigan so'zlarini o'z nutqlarida qo'llaydilar. Buning uchun esa o'sha so'zlarning ma'nosini tushunishlari lozim. Bolalarni o'qitishga tayyorlashda asosiy ish metodi tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, tabaqalashtirish kabi

malakalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bunday ishlar tayyorlov guruhidagi bolalarning og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirishga katta yordam beradi, ona tili fanidan bilimlarni o'zlashtirishga qiziqishi kuchaya boradi.

Maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilarida shakllantiriladigan imloviy bilim hamda sezgirlik shu davrdan boshlanishi lozim. Maktabgacha ta'lim muassasasida imlo ustida ishlashni ikki davrga ajratish mumkin:

1. Imloviy bilim amaliy tarzda o'rgatiladigan davr.

2. Fonetika, so'z yasalishi, so'z tarkibi, grammatika orfografiyadan elementar nazariy bilim berish jarayonida imloviy bilim berish davri.

Xat-savod o'rgatish jarayoni imloviy bilim amaliy tarzda o'rgatiladigan davr.. Xat-savod o'rgatish davri eshitish sezgisi orqali so'z tarkibidagi tovushni farqini farqlashga tovush va harf nisbatini fahmlashga o'rgatadigan ba'zi imloviy qoidalarni amaliy o'zlashtirishda o'ta darajada mas'ul davr hisoblanadi. Ma'lumki, to'g'ri yozuvga o'rgatishning lingvistik asoslaridan biri bo'lgan fonetik xat savod o'rgatish uchun ham ilmiy asos bo'ladi. Bu bog'liqlik imlo ustida ishlashni shu davrdan boshlash lozimligini ko'rsatadi.

Savodxonlikka o'rgatish savod o'rgatishning dastlabki mavzularidan bo'lgan yozma nutqning ahamiyatini sodda va aniq tushuntirishdan boshlanadi. Bu darsda o'qituvchining yozma nutqni tushuntirishni oldin o'zi o'qitgan va hozirgi o'quvchilari taniydigan o'quvchilarining yozma ishlarini taqqoslagan holda namoyish qilish va ularning qaysi biri yoqqanligini o'quvchilarning o'zlaridan so'rash bilan boshlashi ma'qul, Shundan so'ng mashhur kishilar yozuvi ko'rsatilib, ularning jamiyatdagi o'rni izohlanadi, keyin o'quvchilarning eng asosiy vazifalaridan biri o'zining yoki boshqalarning fikrini to'g'ri hamda chiroyli yozma ifodalashdan iborat ekanligi tushuntiriladi. O'quvchilarda til hodisalariga sezgirlik bilan munosabatda bo'lish hissi shu tariqa hosil qilinadi,

Savodxonlikka zamin hozirlash va imloviy sezgirlikni shakllantirish maqsadida savod darsida analitik-sintetik usulda bo'g'in-tovush, tovush-harf tahlilini uyushtirish, leksik-orfografik, morfologik-orfografik mashq turlaridan foydalanish lozim. Imlosi ustida shunday ishlar uyushtiriladigan so'zlarni lug'at minimumi va lug'at maksimumiga ajratib olish lozim. Xat-savod davrida yozilishini o'zlashtirish shart bo'lgan so'zlar lug'at minimumiga kiritiladi Ular imloga yo'naltirilgan maxsus ishlar uyushtirishni talab qilmaydi. Chunki ularning aytilishi bilan yozilishi orlasida farq yo'q. Shu tufayli bunday so'zlarni bu uchun minimum sifatida ajratishni lozim topdik. Lug'at maksimumi sifatida ajratilgan so'zlar tarkibi kuzatiladi. Ularni bu davrda o'quvchilarning to'g'ri yozishlari talab qilinmaydi, lekin to'g'ri shakli o'rgatib boriladi. O'quvchilarning so'zlar talaffuzida kamchilik va xatoga yo'l qo'yilishi turli imloviy xatolarni keltirib chiqaradi.

O'quvchilar talaffuzida quyidagi kabi nuqsonlar uchraydi:

1. Tovushlarning o'rmini almashtirib talaffuz qilish. turpoq, aynaldi, yogmir

2. Tovushlarni tushinib talaffuz qilish: do's(t), balan(d)s ki(y)ik, qo'z(i)choq, mosh(i)na, avgus (t), poyez (d),..

3. Bir tovushni boshqa tovush bilan almashtirib talaffuz qilish: terag, teray, qovog', jo'mrag, rubop, qurvaqa, Maxsud,,, sovol, chumchiq, valasaped, Uchqin, Komol...

4. Tovush orttirib talaffuz qilish: Nayim, Noyila ... to'g'ri talaffuzga o'rgatishning asosiy shartlaridan biri o'qituvchining adabiy orfografik talaffuz namunasi.

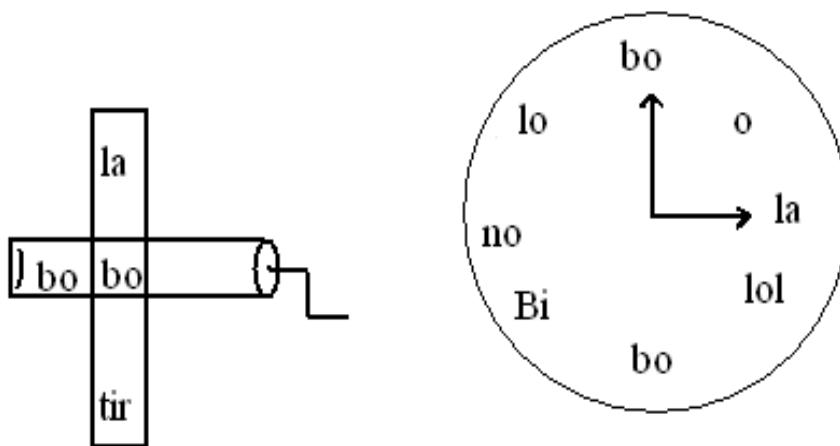
Ma'lumki ba'zi so'zlarning talaffuzi bilan yozilishi o'rtasidagi farq imlo xatolarni keltirib chiqaradi. Bunday so'zlar juda ko'p bo'ladi, ular unilarda ham, undoshlarda

ham uchraydi. Mana shunday soʻzlarning talaffuzi bilan yozma shaklini oʻquvchilarga taqqoslatish, farqini anglatish va bu farq soʻzning qaysi oʻrnida ekanini aniqlatish sezgirlikni tarbiyalovchi vositadir. Bu farqning oʻrnini belgilashda yashil rangdagi toʻrtburchaklardan foydalaniladi. Masalan, kitob soʻzida “b” harfi oʻqituvchi tomonidan oldindan yashil kvadrat ichiga olib yozilgan boʻladi, oʻquvchi kesma harflar ichidan kvadrat ichidagi harfni olib oʻrniga qoʻyadi.

Savod oʻrgatish darslarini muvaffaqiyatli uyushtirish uchun kesma harflar ikki xil rangda: unli qizil, undosh koʻk rangda tayyorlanadi.

Kesma harflarning balandligi 8 sm, eni 4 sm boʻladi. Kesma harflar yordamida boʻgʻin, bir boʻgʻinli soʻzlar, baʼzan ikki boʻgʻinli soʻzlar tuziladi. Kesma harflar yordamida tuzilgan boʻgʻin va soʻzlarning ustida turli xil ishlar oʻtkaziladi, bir harfni boshqasi bilan almashtirib yoki harf, baʼzan boʻgʻinning oʻrnini almashtirib yangi boʻgʻin yoki soʻz hosil qilinadi va oʻqitiladi, soʻzning maʼnosi ustida ishlanadi: ber, ter, bo, ba, bu, bi, bo, oz, iz, uz, ez, oʻz, bor, or, ziyrak-zirak...

Biror soʻz yozdirishdan oldin bosma kesma harf bilan tuziladi, oʻqitiladi, soʻng yozdiriladi. Harf terish kartonini tayyorlash uchun eni 70 sm, boʻyi 90 smli karton olinib, unga eni 4 sm, uzunligi taxminan 30 smli 5 ta karton lenta orasida 10-15 yeridan joy qoldiriladi. Bu lentalar orasining pastki yarimiga yelim surtilib, kartonga besh qator qilib yopishtirilib chiqiladi. Kartonning oʻng, chap hamda pastki tomonlariga 40 ta ochiq xatjild yopishtiriladi. Kesma harf va tinish belgilar konvertchalarga bir qismi korinadigan qilib solib qoʻyiladi. Undan soʻz, gap tuzishda foydalaniladi. Rasmi alifbo ham oʻquvchilarga tovush tanishtirishda juda qulay. Buning uchun albom varagʻi olinadi. Uning yuqori qismiga predmetning rangli rasmi yopishtiriladi. Uning tagiga nomi oʻrganilayotgan tovushi oʻrniga nuqta qoʻyib yoziladi. Harakatli koʻrgazmaning asosan predmetlarni guruhlash, mantiqiy mashqlarni qiziqarli uyushtirishda ahamiyati katta. U ikki buklangan kartonda tayyorlanadi. Masalan, kartonning ichiga oʻrmon qiyofasini tasvirlovchi rasmlar yopishtiriladi. Oʻrmonda yashovchi hayvonlar orqasiga ip yelimlanib kartonning birinchi betiga yopishtiriladi va 3-betiga ip oʻtkaziladi. Hayvonlar tilga kirganda ip tortilsa, hayvonlar harakatga keladi.

Predmet rasmlaridan toʻgʻri talaffuzga oʻrgatishda ham, tovush va harf bilan tanishtirishda ham foydalaniladi. Masalan, rasm nomlarining 1-harfiga qarab guruhlash oʻquvchi diqqatini qayta-qayta oʻrganilayotgan harfga tortadi va esda yaxshi saqlab qolishiga yordam beradi.

Texnik vositalarga magnitafon, radio, televizor, epidiaskop kiradi. Masalan, epidiaskop orqali harf, boʻgʻin, soʻz, gap va rasmlar kattalashtirilib koʻrsatiladi.

Bolalar talaffuzidagi nuqsonlarni bartaraf etish, nutqni ravon, ifodali bo'lishi uchun magnitafondan foydalaniladi. Xattaxta, kesma bo'g'inining o'zi ham eng qulay ko'rgazma sanaladi.

Xulosa qilinganda, tayyorlov guruhidagi bolalarni ona tili fanini o'rganishga tayyorlash eng dastlabki bosqichi hisoblanib, bu davrga o'qituvchi jiddiy e'tibor berishi lozim. Buning uchun tayyorlov guruhidagi bolalarning bilimlarini aniqlash, tayyorlov guruhidagi bolalarining bilimlarini tenglashtirish, ya'ni past bilimga ega bo'lgan tayyorlov guruhidagi bolalarning bilimlarini yaxshi biladigan tayyorlov guruhidagi bolalarga yetkazib olish vazifasi turadi. Bu vazifalarni hal etishi uchun o'qituvchi alohida maxsus daftar tutib, tayyorlov guruhidagi bolalar bilimlarini o'rganishning rejasini tuzadi. Imlo savodxonlikni tarkib toptirishda talaffuz orqali yozdirish ham samarali usul hisoblanadi. Bu usul so'zning to'g'ri talaffuzi va imlosini eslab qolishga yordam beradi

Foydalanilgan adabiyotlar:

Ahmedova N. Maktabgacha ta'lim muassasasi larda nutq o'stirish usullari. (Ta'lim jarayonida nutq madaniyatini shakllantirish masalalari). Toshkent, "Sharq", 1999.-B.128.

Qosimova K. Maktabgacha ta'lim muassasasi larda ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: "O'qituvchi", 1985. -B. 216.

Mavlonova K. [va boshq.]. Ona tili va o'qish savodxonligi. 1-qism [Matn]: darslik 2-sinf uchun.- Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. - 120 b.

Mavlonova K. [va boshq.]. Ona tili va o'qish savodxonligi. 2-qism [Matn]: darslik 2-sinf uchun.- Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. - 120 b.